

27. chráněná krajinná oblast v České republice – Soutok

S účinností od 1. července 2025 byla vyhlášena chráněná krajinná oblast Soutok jako 27. CHKO v České republice. V tomto čísle Živy (na str. 33–64) tak najdete první část série článků, které přiblíží toto území a jeho přírodní bohatství, včetně otázek péče a ochrany. Jihomoravské luhy jsou navrhovány k ochraně již od poloviny 20. století. V posledním čtvrtstoletí byla soustava CHKO u nás několikrát podrobně vyhodnocována z hlediska unikátnosti, reprezentativnosti, zastoupení krajinných typů ČR, dochovanosti krajinného rázu, podílu přirozených a přírodě blízkých ekosystémů i zachovalosti přírodního stavu území. Pravidelně se mezi prioritami, o které by se měla soustava rozšířit, luhy v Dolnomoravském úvalu objevovaly. Přestože bylo území v minulosti negativně ovlivněno intenzivním hospodařením a rozsáhlými vodohospodářskými úpravami, uchovávalo si dodnes mimořádné přírodní a kulturní hodnoty, díky nimž bylo v posledních desetiletích zapsáno do mnoha evropských a světových prestižních seznamů. Česká republika se tím opakovaně zavázala k ochraně tohoto dědictví a odpovídající péči o něj. Až vyhlášením chráněné krajinné oblasti Soutok se podařilo mezinárodní závazky naplnit.

Unikátní příroda niv velkých řek
CHKO Soutok zahrnuje nejrozsáhlejší komplex lužních lesů v ČR, luk a vodních toků a ploch v nivách Dyje od vodního díla Nové Mlýny a Moravy od Hodonína po jejich soutok na česko-slovensko-rakouském trojmezí. Leží v nejnižší části Dolnomoravského úvalu a je součástí Vídeňské pánve s mocnou sedimentární výplní. Jde převážně o čtvrtohorní písčitohlinité sedimenty, místy nesouvisle překryté písky navátými v době poledové, vystupujícími na povrch

v podobě tzv. hrudů. Celé území je protkáno hustou sítí přirozených meandrujících toků, slepých a odstavených, stálých i periodicky protékaných ramen, kanálů a tůní. Nejvýznamnějšími toky jsou Dyje, Morava a říčka Kyjovka. Oblast je součástí panonského termofytika. Komplex tvrdého luhu, vrbotopolových měkkých luhů, aluviálních luk, mokřadů a periodicky zaplavovaných orných půd představuje jedinečnou ukázkou vegetace říční krajiny s výskytem řady ohrožených druhů rostlin, obohacenou na mírně

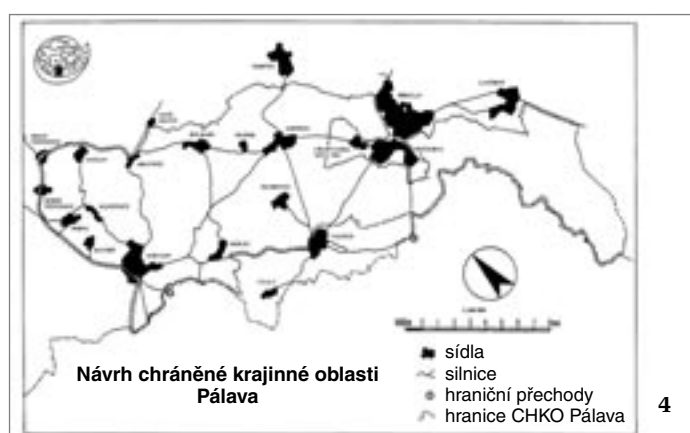
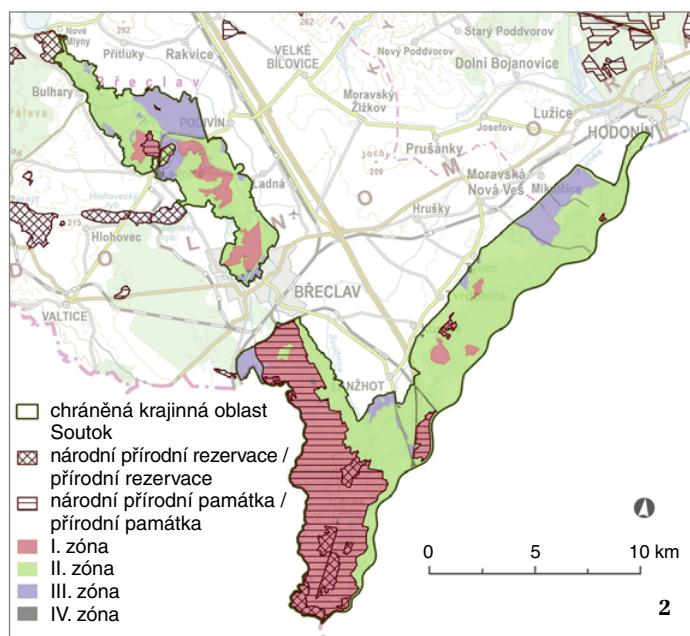
vyvýšených místech o dubohabřiny a reliktní xerothermní vegetaci uchovanou na hrudech. Po staletí byly ponechávány v lužích i na loukách věkovité stromy, zejména duby, dnes ikonické dožívající „staroduby“.

Současné mimořádné přírodní hodnoty ve skutečnosti představují již jen část někdejšího bohatství. V druhé polovině 20. století proběhly rozsáhlé vodohospodářské úpravy, především ohrázování a prohloubení Moravy a Dyje a výstavba vodního díla Nové Mlýny. Následkem těchto zásahů došlo k narušení povodňového režimu, poklesu hladiny podzemních vod a chřadnutí lesních porostů. Část nivních luk (např. Gbelské, Lanžhotské Cisty, část luk v nivě Kyjovky) byla v tomto období zorněna. Uzavřený chov zvěře provozovaný zde na proměnlivé ploše nejméně od r. 1872 byl v r. 1967 završen vytvořením největší tužemské obory Soutok. Zvýšené stavy zvěře limitovaly přirozené zmizení dřevin a vedly ke zřízení 13 bloků o velikosti 20–110 ha, kde byla snaha porosty většinou během krátké doby obnovit. Tento způsob s přiřazováním sečí vedl ke vzniku velkoplošných mladých porostů s nízkou hodnotou pro biodiverzitu. Intenzita holosečné obnovy byla na konci 90. let ještě navýšena zavedením technologie samouchodných štěpkovacích fréz (rozdrcení klestu a pařezů a promíchání s odfrézovanou horní vrstvou půdy). V 90. letech také došlo k nevhodnému zalesnění některých aluviálních luk a bohužel dokonce i hrudů. Zbylé louky byly obhospodařovány velkoplošně, což vedlo k jejich významné degradaci.

CHKO Soutok čelí dopadům klimatické změny, znásobeným negativním ovlivněním vodního režimu, především chřadnutí lesních porostů včetně zásadní změny v zastoupení dřevin, když po masovém úhynu jilmů následuje rozpad jasanin. Přesto území zahrnuté v CHKO stále představuje

1 Součástí chráněné krajinné oblasti Soutok je také část komponované krajiny Lednicko-valtického areálu včetně lednického zámeckého parku. Foto J. Miklín

u nás nejrepresentativnější ukázkou živočišných společenstev vázaných na všechny biotopy údolních niv velkých řek. Jsou zde vyvinuta unikátní rybí společenstva, mimořádně cenný je výskyt obojživelníků. Mnoho kriticky ohrožených druhů hmyzu a ptáků tu má nejpočetnější a často jediné populace v rámci celé ČR. Proto, i přes popsané negativní změny, je celoplošná územní ochrana spojená s plánovaným a pravidelně vyhodnocovaným managementem nezbytností.

Kulturní krajina světového významu

Jedním z předmětů ochrany každé CHKO je krajina. Soutok reprezentuje v soustavě velkoplošných chráněných území ukázkou lužní krajiny niv velkých řek. Zdejší území je osídleno člověkem již od mladší doby kamenné. Pro oblast byl významný římský vliv a zvláště období Velkomoravské říše, ze kterého se dochovaly mimořádné archeologické památky, zejména hradiště Mikulčice, Pohansko u Breclavi a Pohansko u Nejdu, dokládající význam zdejších staroslovanských sídlišť (Kuča a kol. 2020). Na počátku 10. století s měněním se hydrologickým režimem řek bylo osídlení v nivách na březích řek postupně opuštěno a posunulo se na blízké říční terasy, kde se stalo základem dnešních sídel. V krajině se projevuje především terasa řeky Moravy téměř souvisle osídlená od Mikulčice po Lanžhot, se zbytky historických pluvních svažujících se do nivy, s drobnou mozaikou zahrad,

vinohradů a ovocných sadů. Zdejší kontinuitní původní osídlení dalo vzniknout jedinečné etnografické oblasti Podluží.

Niva byla nadále hospodářsky využívána, hlavně jako zdroj dřeva, píce a pro pastvu dobytka. Ve 13.–14. století získává významnou část území rod Lichtenštejnů. Bylo mimo jiné využíváno jako panská honitba a myslivost stále více ovlivňovala podobu lužní krajiny včetně realizace lesních průseků a účelových staveb. Do poloviny 18. století lze situovat posun k cílenému pěstování lesa, je vylučována pastva dobytka, zkoušeny introdukované dřeviny a prováděna hospodářská úprava (rozdělení lesa). Od počátku 19. století byly zaváděny intenzivní formy hospodaření, upravován vodní režim, měkký luh převáděn na tvrdý, pařezy na les vysoký, současně byla část lesů přeměněna na zemědělskou půdu. K obnově porostů bylo využíváno i holosečného hospodaření včetně klučení pařezů, a tam, kde to vodní režim dovozoval, se běžně na pasekách polařilo. Již na počátku změny hospodaření však byly šetřeny vzrostlé duby – dnes staroduby, jeden z nejvýznamnějších fenoménů území.

Výsledek půl tisíciletí trvajících kultivací lichtenštejnského panství se natrvalo propisoval do tváře krajiny. Hospodářské a zejména pak barokní krajinářské úpravy a následně komponování prostoru v období romantismu dnes můžeme obdivovat v podobě památky zapsané v r. 1996 na seznam světového dědictví UNESCO – Lednicko-

-valtického areálu – mnohdy považované za nejrozsáhlejší komponovanou krajinu v Evropě. Návštěvník nejvíce vnímá úpravy lednického zámku a parku do romantické podoby nebo drobné stavby (salety) v krajině Lednicko-valtického areálu v duchu sentimentálního romantismu – zámky a záměčky, dvory a další umělecké objekty, vzájemně propojené průhledy (v CHKO Soutok např. záměčky Lány, Pohansko a Janův hrad, Mínet, Maurská vodárna nebo Obelisk). Avšak estetizační snahy se projevovaly i v rozsáhlých vrchnostenských lužních lesích při jejich uspořádávání a využívání v podobě vytváření pohledových os, průseků, způsobu umístění a provedení drobných staveb a výsadby alejí i využití exotických dřevin (Salašová a kol. 2025).

CHKO Soutok tedy chrání mimořádnou ukázkou starosídelní krajiny širokých říčních niv s dochovaným koncentrovaným kulturním dědictvím světového významu.

Historické snahy o ochranu území

Počátky snah o ochranu přírody a krajiny na území dnešní CHKO Soutok se kryjí s obdobím estetizace celého panství. Poté, co Lichtenštejnové v 17. století přesunuli sídlo knížecího rodu z Mikulova do Valtic, zahájili úpravy krajiny na svých statcích tak, aby plnila hospodářské požadavky a zároveň dosahovala tehdejších ideálů krajinářských krás. Velkorysé úpravy umně usměrňující, využívající a doplňující tvořivé síly přírody se netýkaly jen Lednicko-valtického areálu,

2 Mapa vymezení CHKO Soutok včetně zonace. Orig. J. Vrba

3 Při postupném přiřazování holosečí dochází v lužních lesích ke vzniku rozsáhlých mladých porostů s nízkým významem pro biodiverzitu. Proto jsou na pasekách ponechávány vhodné stromy jako výstavky. Dřevní hmota je každoročně státnímu podniku Lesy ČR finančně státní ochranou přírody hrazena. Foto J. Miklín

4 Návrh CHKO Pálava z r. 1992 o celkové výměře 17 500 ha zahrnující oblast Lednicko-valtického areálu a lužní lesy jižně od Lanžhota. Podle: J. Matuška (1993)

5 Uvolňování dubů z lesních okrajů je jedním z opatření realizovaných Lesy ČR, s. p., za finanční podpory AOPK ČR pro udržení kontinuity biotopů organismů vázaných na staré stromy. Foto V. Riedl

6 Území CHKO Soutok inspiruje mnoho výtvarníků. Břeclavské jezírko Bruxa. Olejomalba na plátně (100 × 200 cm, 2020). Orig. A. Vojtek

ale i lužních lesů, luk a vodních prvků. Cílená opatření na ochranu přírodních prvků spadají do období na počátku 20. století, kdy kníže Jan II. z Lichtensteinů zvaný Dobrotivý ušetřil významné stromy a vybrané lesní porosty ve zdejších lužních lesích holosečí. Po hospodářské úpravě lesa byly od r. 1931 v některých porostech zastaveny všechny úmyslné těžby.

V r. 1948 se objevuje první návrh od Jana Šmardy na úřední ochranu lužních lesů na soutoku řek Moravy a Dyje v Soupisu přírodních rezervací na Moravě. V témže roce se zástupci tehdejšího Ministerstva zemědělství a Ministerstva školství, věd a umění shodují na faktické existenci rezervací Ranšpurk a Cahnov a Ústřední ředitelství Státních lesů a statků konstatuje, že bude respektovat zájmy ochrany přírody ve všech ostatních lužních lesích na Břeclavsku. V r. 1949 jsou vyhlášeny státní přírodní rezervace Cahnov a Ranšpurk.

Snahy o velkoplošnou ochranu jihomoravských luhů se oživily až v 70. letech. První návrh CHKO byl připraven Krajským střediskem památkové péče a ochrany přírody v r. 1972. Z něj byla realizována jen část vyhlášením CHKO Pálava v r. 1976, která zahrнула pouze drobný fragment luhů – Křivé jezero. Znovu bylo o ochraně nejnižší části Dolnomoravského úvalu uvažováno v 80. letech v souvislosti s přípravou biosférické rezervace UNESCO, která nakonec byla v r. 1986 schválena opět pouze v oblasti Pavlovských vrchů a jejich nejbližšího okolí pod názvem biosférická rezervace Pálava (Jeník a kol. 1996). V r. 1987 byl po mnoha letech připraven předložen slovenské vládě návrh na zřízení trilaterálního národního parku Podunají, který měl zahrnovat i oblast jihomoravských luhů (Anonymus 1988, Huba 2008).

Novodobé úsilí o velkoplošnou ochranu Společenská změna po r. 1989 přinesla zpřístupnění hraničního pásma a znovu i úvahy nad formou velkoplošné ochrany jihomoravských luhů. Zpočátku bylo pod záštitou Světového fondu na ochranu přírody v návaznosti na předrevoluční iniciativy diskutováno vyhlášení trilaterálního národního parku (Bínová a kol. 1992). Na-

konec byl v r. 1992 připraven návrh nařízení vlády o ochraně části území na soutoku Moravy a Dyje v podobě rozšíření CHKO Pálava, který Ministerstvo životního prostředí rozeslalo k připomínkám obcím, vlastníkům a dalším partnerům v dotčeném území (Matuška 1993). Tento první návrh ochrany formou CHKO obsahoval celé území Lednicko-valtického areálu a jen část komplexu lužních lesů a nivních luk jižně od Lanžhota (obr. 4). Významně se tak vymezení CHKO přibližovalo Šmardovu návrhu „krajinný chráněný území“ z r. 1948. Nařízení však bohužel nebylo ministerstvem na vládu předloženo (Matuška 2016). V r. 1993 byla většina území pod názvem Mokřady dolního Podyjí (11,5 tisíce ha) zapsána na seznam mezinárodně významných mokřadů (podle Ramsarské úmluvy).

V letech 1995–97 proběhlo vyhodnocení celé soustavy CHKO v ČR z hlediska reprezentativnosti a bylo podkladem pro Strategii rozvoje chráněných krajinných oblastí (Pelc a kol. 1997). Byl sledován překryv CHKO s biocentry evropského a nadregionálního významu, biosférickými rezervacemi a s územími Ramsarské úmluvy. Důležitým výstupem byla analýza ve vztahu k vymezení bioregionů, fytogeografickému a vegetačně geografickému členění. Výsledek představoval návrh na doplnění soustavy o přibližně 2 % území ČR. Doporučení se promítla do Státního programu ochrany přírody a krajiny ČR (Mlčoch, Hošek, Pelc, eds., 1998), který mezi prioritní úkoly zařadil právě i vyhlášení CHKO v oblasti soutoku Moravy a Dyje. Po schválení Státního programu ochrany přírody a krajiny a Státní politiky životního prostředí ČR (1999) byla Strategie rozvoje chráněných krajinných oblastí aktualizována. Vznikl tak Program rozvoje chráněných krajinných oblastí (Pelc a kol. 2000), který kromě dvou jmenovaných strategických dokumentů zohlednil např. Strategii regionálního rozvoje ČR (1999) a samozřejmě nové poznatky. I v tomto programu se mezi prioritami objevila územní ochrana Soutoku.

V dalším období probíhalo více dílčích hodnocení soustavy velkoplošných chráněných území. V letech 2003–04 se uskutečnil Projekt komplexního vyhodnocení stávající soustavy CHKO a potenciálu krajiny ČR z hlediska možného dalšího územního rozvoje v chráněných krajinných oblastech. Cílem bylo vyhodnotit stávající soustavu CHKO z hlediska unikátnosti, reprezentativnosti, zastoupení krajinných typů ČR, dochovanosti krajinného rázu, podílu pří-

rozených a přírodě blízkých ekosystémů, zachovalosti přírodního stavu území a rekreačního potenciálu a s ohledem na evropskou ekologickou síť (EECONET). Druhým cílem projektu bylo shromáždění a vyhodnocení potenciálu krajiny ČR z hlediska zajištění ochrany jednotlivých typů krajinných celků a zpracování návrhu dobudování soustavy CHKO. Bylo vymezeno 23 do té doby nechráněných krajinných celků a zhodnoceny jejich přírodní a kulturní hodnoty (podle shodné metodiky jako u CHKO). K doplnění do soustavy CHKO byly tehdy vybrány dva krajinné celky s evropským významem, především Dolní Pomoraví (Bínová a kol. 2004). V r. 2003 výbor MaB UNESCO schválil rozšíření BR Pálava o oblast Lednicko-valtického areálu a Podluží a změnu názvu na biosférická rezervace Dolní Morava.

Nový impuls k vyhlášení CHKO přišel s vytvořením evropské soustavy chráněných území Natura 2000 a vyhlášením dvou rozsáhlých evropsky významných lokalit, EVL Soutok-Podluží (9 714 ha), EVL Niva Dyje (3 249 ha), a ptačí oblasti Soutok-Tvrdonicko (9 576 ha) v r. 2005. V nařízení vlády č. 132/2005 Sb. se pro zajištění ochrany obou EVL předpokládalo budoucí vyhlášení CHKO. V r. 2008 AOPK ČR na základě zadání MŽP zpracovala materiál Priority vyhlášení velkoplošných zvláště chráněných území obecně a ve vztahu k soustavě Natura 2000, který rozpracoval návrhy vyhlášení několika nových CHKO. Mezi tři území s nejvyšší mírou naléhavosti vyhlášení, s vysokou přírodní a krajinnou hodnotou, kde EVL pokrývají 60–90 % jejich plochy, byla zařazena Dolní Morava. Mimo chodem po diskuzi mezi spolupracovníky byl tehdy přijat návrh autora tohoto příspěvku na jednoduchý název pro navrhovanou CHKO – Soutok – a poprvé tak publikován. Následně AOPK ČR připravila kompletní podklad pro vyhlášení (včetně návrhu plánu péče) nové CHKO a sítě maloplošných zvláště chráněných území o rozloze 13 298 ha (Slavík a kol. 2009a, b). Nakonec byl vyhlášovacím proces kvůli odporu části obcí a některých partnerů Ministerstvem životního prostředí zastaven v dřívější fázi než v r. 1992 (Pešout 2015).

Hledání alternativ územní ochrany

Bylo třeba najít jiné formy, jak ochranu mimořádně cenného území Soutoku zajistit. V první řadě byla analyzována možnost využití smluvní ochrany podle § 39 zákona o ochraně přírody a krajiny, i když smluvní ochranu jako alternativu k územní ochraně

formou vyhlášení CHKO zákon nepředpokládá. Tato cesta se ukázala neprůchodná hned z několika důvodů. Především není reálná v situaci většího počtu vlastníků (smluvních stran); i když většina území Soutoku je majetkem České republiky, je zde přesto mnoho parcel v soukromém vlastnictví více než 6 tisíc fyzických či právnických osob. Dalším důvodem byla potřeba ve smlouvě, resp. v jejích přílohách uvést podrobně popis veškerých ochranných podmínek, zásad péče a potřebných opatření k zajištění předmětů ochrany, a to na dobu neurčitou. Šlo o neuskutečnitelný úkol. Navíc jakákoli změna oproti smlouvě by vyžadovala náročný proces její změny, uzavírání dodatků apod. Nerealizovatelnost smluvní ochrany byla potvrzena i při konzultaci s Krajským úřadem Jihomoravského kraje, který by byl příslušným orgánem k jejímu uzavření.

Zvolenou alternativou se nakonec stala realizace soustavy maloplošných zvláště chráněných území. Šlo o variantu nevhodnou, administrativně složitou, neefektivní a zatěžující hospodáře v území komplikovaným výkonem státní správy prostřednictvím mnoha orgánů ochrany přírody. V nařízení vlády (č. 318/2013 Sb.) byla následně forma ochrany zdejších evropsky významných lokalit změněna na „částecnou ochranu formou NPR, NPP, PR a PP“ a Ministerstvo životního prostředí pověřilo v r. 2012 AOPK ČR zpracováním návrhu, který byl v následujících letech projednáván s Krajským úřadem Jihomoravského kraje a partnery v regionu. AOPK ČR byly následně vypracovány záměry na vyhlášení a návrhy plánů péče pro národní přírodní rezervaci Lanžhotské pralesy (440 ha) a rozsáhlou národní přírodní památku Soutok (3 186 ha). Obě zvláště chráněná území byla navržena tak, aby pokryla nejcennější oblasti výskytu fenoménů této lužní oblasti a z hlediska zajištění vhodného managementu se dobře doplňovala. V říjnu 2019 byl ministerstvem oznámen záměr na vyhlášení NPR a v březnu 2020 pak záměr na vyhlášení NPP. Na začátku r. 2023 bylo projednání těchto záměrů dokončeno (Pešout, Koukal 2023). Vyhlášky MŽP o zřízení obou zvláště chráněných území nabýly účinnosti k 1. lednu 2025. Kromě toho Jihomoravský kraj připravil k vyhlášení přírodní památky Saufang (21,3 ha), Týnecké fleky (24,7 ha) a Kostická čista (64,8 ha).

V letech 2017–19 vrcholil kritika od místních obyvatel týkající se intenzivního lesního hospodaření a holosečné těžby lužních lesů a vytváření velkých obnovních bloků. Způsob hospodaření spojený se ztrátou biodiverzity byl kritizován odbornými společnostmi i akademickými pracovišti. Na základě podnětu Českého ramsarského výboru zahájila v r. 2018 Evropská komise řízení (pilot administrative proceedings) s ČR pro nezajištění ochrany obou evropsky významných lokalit. V r. 2019 AOPK ČR vydala nesouhlasné stanovisko s novými lesními hospodářskými plány, které nezohledňovaly předměty ochrany území soustavy Natura 2000, a spustila specializovaný web zaměřený na oblast soutoku Moravy a Dyje, kde zveřejňovala veškerou dokumentaci a informace k území. V r. 2020 došlo k dohodě mezi vedením státního podniku Lesy ČR a AOPK ČR na princi-

pech hospodaření v lužních lesích (Pešout 2020) a tyto zásady se propisaly do nově zpracovaných plánů, které byly schváleny. Dohodu o způsobu hospodaření na nivních loukách se uzavřít nepodařilo.

CHKO, nebo národní park?

Díky petici usilující o ochranu lužních lesů na soutoku Moravy a Dyje (Moravské Amazonie), podpoře vědeckých společností a osobností veřejného života téma rezonovalo ve sdělovacích prostředcích. I proto bylo v r. 2021 Ministerstvem životního prostředí zadáno AOPK ČR vyhodnotit starší návrhy CHKO a další podklady a ochrana území se objevila v programech několika politických stran (vládních i opozičních).

Programové prohlášení Vlády ČR z ledna 2022 obsahuje záměr zajistit ochranu Soutoku vyhlášením národního parku. AOPK ČR jako odborná organizace jednoznačně preferovala vyhlášení CHKO, protože v území je třeba pro zachování předmětů ochrany šetrně hospodařit. Na základě analýzy obou variant ochrany připravené AOPK ČR rozhodlo v červnu 2022 MŽP, že nejvhodnější je usilovat o vyhlášení CHKO a uložilo AOPK ČR zpracovat aktuální podklad pro její zřízení.

Nový návrh vymezení CHKO Soutok byl AOPK ČR připraven tak, aby co nejvíce respektoval dřívější připomínky obcí a dalších partnerů v regionu. V prvním pololetí 2023 byl návrh projednán. Informace o jeho přípravě s nabídkou jednání byla zveřejněna v médiích a obcemi na vývěskách a v místních periodikách. Uskutěčnilo

7 Seč okrajů vodních ploch a podmáčečných luk zajišťovaná ve spolupráci s hospodáři v r. 2025 Správou CHKO Soutok. Foto M. Kotyzová

8 Vyjádření nesouhlasu s vyhlášením CHKO Soutok při návštěvě prezidenta republiky Petra Pavla v únoru 2025. Foto P. Pešout

se 262 jednání s představiteli obcí, hospodařících subjektů, spolků a dalších partnerů, a projednání v zastupitelstvech. Většina měst a obcí uspořádala k tématu setkání s veřejností. Pro představitele obcí bylo uskutečněno setkání se starosty obcí CHKO Litovelské Pomoraví, CHKO Moravský kras a CHKO Český les. Podle výsledku jednání byl návrh upraven tak, aby vyjadřoval co největší shodu v regionu (mimo jiné bylo území CHKO na návrh obcí či hospodařících subjektů v pěti katastrálních územích dokonce rozšířeno).

V srpnu 2023 MŽP oficiálně oznámilo záměr vyhlásit CHKO Soutok. Z více než 6 tisíc oprávněných subjektů 219 podalo námítky. Některým bylo vyhověno, jiné MŽP zamítlo; 43 subjektů podalo proti rozhodnutí rozklad. V r. 2024 rozkladová komise ministra všechny rozklady zamítla. Následně 30 subjektů podalo ještě žaloby. Ve 28 Městský soud v Praze již rozhodl a označil žaloby ve všech bodech jako neoprávněné. Proti tomu 12 subjektů podalo kasační stížnost. Nejvyšší správní soud v Brně více než polovinu kasačních stížností také již projednal a všechny označil za neoprávněné. Skupina poslanců navíc podala ústavní stížnost s návrhem na zrušení zřizovacího výnosu jako nelegálního. Ústavní soud stížnost odmítl jako neoprávněnou jednomyslně hlasy celého pléna soudců a podrobně zdůvodnil a popsal zákonnost celého vyhlašovacího procesu.

V lednu 2025 vláda schválila nařízení o CHKO Soutok o rozloze 125 km² s účinností od 1. července 2025. Od tohoto data tedy je v Břeclavi zřízeno a začalo fungovat nové pracoviště AOPK ČR – Správa CHKO Soutok. Paralelně s vyhlášením došlo k projednání zóny CHKO a k projednání úpravy hranic EVL Niva Dyje a EVL Soutok-Podluží s cílem sjednotit vedení hranice CHKO a EVL. Vyhlášení CHKO Soutok by bezesporu nebylo možné bez pečlivého projednání celého záměru v regionu a bez podpory mnoha místních obyvatel, obcí, Jihomoravského kraje a spolků. Zároveň je třeba konstatovat, že šlo

Tab. 1 Sto let snah o ochranu jihomoravských luhů – přehled hlavních milníků v ochraně. Vyhlášení CHKO Soutok předcházelo úsilí mnoha generací ochránců přírody a lesníků o zajištění ochrany tohoto unikátního území.

1931	ponechání lesních porostů v pralese Ranšpurk bez úmyslné těžby
1948	první návrh na ochranu jihomoravských luhů (Šmarda 1948); respektování zájmů ochrany přírody v nastavení lesních hospodářských plánů pro lužní lesy na Břeclavsku
1949	vyhlášení státních přírodních rezervací Ranšpurk a Cahnov
1972	první návrh na vyhlášení chráněné krajinné oblasti
1976	vyhlášení CHKO Pálava, která zahrnuje jen fragment luhů, Křivé jezero
1986	schválení biosférické rezervace (BR) Pálava v rámci programu MaB UNESCO
1987	návrh ochrany jihomoravských luhů v rámci trilaterálního národního parku Podunají
1989	druhý návrh na vyhlášení CHKO (rozšíření CHKO Pálava)
1991	souhlasné projednání v zastupitelstvech měst a obcí, příprava vyhlášky
1992	návrh trilaterální iniciativy ke zřízení tří NP podél řek Moravy, Dyje a Dunaje
1992	Lednicko-valtický areál krajinnou památkovou zónou (Národní památkový ústav)
1996	Lednicko-valtický areál zapsán na Seznam světového kulturního dědictví UNESCO
1993	lužní krajina na soutoku řek Moravy a Dyje zapsána na seznam mezinárodně významných mokřadů jako Mokřady dolního Podyjí (11,5 tisíce ha)
2003	rozšíření BR Pálava o oblast Lednicko-valtického areálu a luhů na Soutoku a přejmenování na BR Dolní Morava
2005	nařízením vlády zařazeny do evropské soustavy chráněných území Natura 2000 evropsky významné lokality Soutok-Podluží (9 714 ha), Niva Dyje (3 249 ha) a ptačí oblast Soutok-Tvrdonicko (9 576 ha)
2010	třetí návrh na vyhlášení CHKO Soutok (13 298 ha)
2017–19	vrcholí kritika intenzivního hospodaření v lesích od místních obyvatel
2018	Evropská komise zahájila řízení s ČR z důvodu nezajištění adekvátní ochrany a péče
2019	zahájení realizace ochrany Soutoku prostřednictvím soustavy maloplošných zvláště chráněných území (na základě změny nařízení vlády)
2019–20	kritika od akademických pracovišť a odborných společností za nezajištění ochrany a péče o zdejší unikátní biodiverzitu
2020	státní podnik Lesy ČR a AOPK ČR uzavřely dohodu o způsobu hospodaření v lesích
2021	čtvrtý návrh na vyhlášení CHKO Soutok
2025	vyhlášení národní přírodní rezervace Lanžhotské pralesy (440 ha)
2025	a národní přírodní památky Soutok (3 186 ha)
2025	vyhlášení CHKO Soutok

o zatím nejsložitější vyhlášovacím proces, který se neodehrával jen v odborné a věcné rovině, ale měl a dosud má významný přesah do roviny politické.

Plán péče o CHKO Soutok

Péče je jako v každé jiné CHKO odstupňována podle zón, přičemž nejvyšší první a druhá zóna je vymezena prakticky pouze na lesních pozemcích, nivních loukách a přírodních vodních plochách. Plán péče má být podle zákona o ochraně přírody schválen do jednoho roku od vyhlášení CHKO, tedy do pololetí 2026. Podklady byly shromažďovány již v průběhu předjednávání i vyhlásování. Cílem je nastavení vhodného vztahu mezi ekonomickým využíváním území a ochranou přírodního a kulturního dědictví ve spolupráci s municipality a hospodáři. Příznivou skutečností je převažující státní vlastnictví v území.

Nezbytným základem péče je obnova vodního režimu. Dlouhodobým cílem je zejména obnova anastomózního říčního typu a alespoň částečný návrat povodňových jevů i za pomoci řízené manipulace s vodou. Potřebné vodohospodářské úpravy je nutné ve spolupráci se správcem vodního toku a dalšími partnery koncipovat tak, aby představovaly současně zlepšení podmínek pro zásobování pitnou vodou a zajištění protipovodňové ochrany sídel. Nezbytná je i součinnost se Slovenskem a Rakouskem, protože Morava a Dyje jsou hraničními řekami a všechna opatření se vzájemně ovlivňují (Havlíček, Stachoňová 2025). Jde o náročný záměr ekologické obnovy finančně i organizačně, nicméně uskutečnitelný, jak dokazují již první realizované záměry – obnova meandrů Dyje

nebo výstavba klapkového jezu u Pohan-ska pro řízené zavodňování luhů.

Další důležitou oblastí péče je nastavení lesního hospodaření pro dosažení druhově, věkově a prostorově pestrého lesa se zajištěnou nepřerušenou kontinuitou biotopů pro ohrožené druhy organismů. I při zlepšení vodního režimu bude třeba nadále uzpůsobovat hospodaření v lese dopadům probíhající klimatické změny, a to nejen z důvodu udržení biodiverzity, ale i ekonomiky lesního hospodaření. Zřejmě se bude třeba soustředit nejen na více druhů dřevin, ale také na snížení počtu cílových stromů na hektar, protože jen tak bude zvýšená pravděpodobnost dopěstování ekonomicky zajímavých sortimentů (Vrška 2025). Na malé části ploch se zavádějí nepasečné modely hospodaření, které budou vyhodnocovány. Podle výsledků mohou být dále rozšiřovány. Na většině území NPR Lanžhotské pralesy je cílem zachování plně zapojených lužních lesů s významným množstvím mrtvého dřeva.

Jeden z hlavních fenoménů CHKO Soutok představuje velký počet starých stromů, především soliterních osluněných dubů. Většina starodubů však dožívá (Miklín a kol. 2017). Náhradní výsadby za rozpadající se soliterní duby na loukách, přestože mají svůj význam, nemohou ani ve střednědobém horizontu ztrátu nahradit. Proto jsou druhy vázané na stromové mikrohabitaty ohroženy brzkým nedostatkem vhodných stromů pro svůj vývoj, i když nyní stále ještě mají v území početné populace. Ve snaze zajistit kontinuitu biotopů vázaných na staré stromy se hned od vyhlášení CHKO soustředí AOPK ČR ve spolupráci s Lesy ČR, s. p., na uvolňování perspektivních stromů v po-

rostech a z lesních okrajů (obr. 5). Vybrané stárnoucí exempláře jsou ošetřovány stabilizačním řezem k oddálení destrukce korun. Dalším významným opatřením, byť dočasného charakteru, je ponechávání dostatečného množství výstavků a porostních žeber při obnově a prosvětlování vybraných porostů. Podle aktuálních lesních hospodářských plánů v CHKO Soutok na období 2020–29 by mělo být na vhodných plochách prosvětleno 700 ha mýtních porostů a 80 ha mladých porostů, tedy necelých 7 % zdejších lesních porostů (Riedl, Dedek 2025). Všechna tato opatření budou v připravovaném plánu péče patřit mezi nejdůležitější i pro příštích 10 let.

Další věm, který si návštěvníci CHKO Soutok odnáší, je pohled na rozlehlé aluviální louky. Ty však, spolu s reliktními trávníky na hrůdech, patří k nejohroženějším biotopům. Patrně k největšímu ochuzení v druhovém složení rostlinných společenstev (a tím i hmyzu) zde došlo v minulých letech v případě sekundárních a zvláště primárních trávníků. Nápravě stavu by měla napomoci alespoň částečná obnova vodního režimu a hlavně zavedení prostorově a časově rozrůzněné mozaikové seče luk, společně s obnovou vybraných degradovaných ploch (Lysák a kol. 2024). V případě plošně velmi omezené xerothermní vegetace hrudů je třeba zavést cílenou péči a snažit se o obnovu těch, které byly v minulosti degradovány (ať již samovolně, nebo úmyslným zalesněním). Na menších lokalitách bude vhodné uvažovat jako možnou součást obnovního managementu také pastvu hospodářských zvířat.

V navrženém území se nenachází žádné sídlo ani trvale obydlený objekt v soukromém vlastnictví, plán péče bude tedy jednodušší v oblasti usměrnění výstavby. Musí odrážet úsilí o udržení krajiny se všemi jejími přírodními hodnotami a materiálním i nemateriálním kulturním dědictvím pro další generace. Podporováno proto bude udržení krajinných struktur a obnova zaniklých prvků včetně prvků komponované krajiny v úzké spolupráci s památkovou péčí. Podluží a Lednicko-valtický areál jsou významně turisticky zatížené. Usměrnění návštěvníků a dohodnutí pravidel pro rozvoj šetrné turistiky a rekreace je další oblastí, které se plán péče věnuje. Mezi opatření realizovaná po vyhlášení CHKO Soutok patří i systematické monitorování biodiverzity. Je proto rozvíjena spolupráce s akademickými pracovišti.

Základem je spolupráce s hospodáři a obcemi

Positivní je značný zájem o spolupráci, který spontánně projevují partneři v území, ať už obce, vlastníci pozemků, nebo hospodáři, ale i školy a spolky. Všechny dosud připravované projekty se setkaly s pochopením a konstruktivním přístupem. Místní obyvatelé sami navrhuji různá krajinnotvorná opatření. Již v průběhu r. 2025 se podařilo uskutečnit desítky opatření a realizaci nebo přípravu dalších zahájit. Přejme CHKO Soutok, aby se tato spolupráce dále rozvíjela a aby se cíle a očekávání spojené s jejím vyhlášením podařilo naplnit.

Použitou literaturu a další fotografie najdete na webové stránce Živý.